

Voxtorp kyrkogård

Voxtorp församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2005

Cecilia Ring
Kyrkoantikvariska rapporter 2005, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
VOXTORP KYRKOGRÅRD	
Kyrkomiljön	8
Kyrkan	8
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	9
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	12
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	17
ARKIV OCH LITTERATUR	18
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövärden.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har sätts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland (dessutom troligen delar av nuvarande Kanada). Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsandinavisk påverkan. Stiftetsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt

och när Uppsala, genom en påvlig skrivelse år 1164, blev ärkebiskopssäte bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet tillskapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Varendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Uppgifterna kring vilka områden som omfattades av den nyinrättade biskopsstolen i Växjö är dock inte entydiga då Växjöstiftets avgränsning mot Linköping relativt omgående blev föremål för en segdragen konflikt främst rörande de båda landen "Finnveden och Njudung" vilka tillsammans med virdarnas land "Varend" kom att utgöra en särskild lagsaga, den s.k. Tiohärads lagsaga. Tiohärads lagens kyrkobalk utgör en viktig källa till kunskap om samhällsförhållanden under de första kristna århundradena och var den gällande kyrkolagen i Växjö stift och angränsande delar av Linköpings stift långt fram i tiden. Kyrkobalken föreskrev de rättigheter och skyldigheter som gällde beträffande uppförande av kyrka och anskaffande av inventarier härtill samt tillsättning av präst och ansvaret för dennes ekonomiska bärning. Lagstiftningen innefattade också bestämmelser om biskopen och dennes uppgifter. Till dessa hörde framförallt vigning av präster och kyrkor men också ansvaret för läran samt utövandet av såväl administrativ som juridisk myndighet liksom ekonomisk förvaltning.

Företrädarna för det nyinrättade Växjöstiftet torde ha hävdat att biskopsdömet borde sammanfalla med lagsagan. Från Linköpings stift sökte man uppenbarligen inskränka den nya stiftsbildningen till att endast omfatta Varend. Frågan kring stiftets utbredning kom slutligen att fastslås genom den påvliga legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248 genom vilken Finnveden och Njudung tilldelades Linköpingsstift medan Växjöbiskopen fick nöja sig med Varend. Därigenom kom Växjöstiftet att bli det i särklass minsta stiftet i den svenska kyrkoprovinsen med endast omkring 60 socknar. För stiftsledningen i Växjö innebar stiftets begränsade omfattning en motsvarande begränsning av ekonomiska resurser och inflytande.

Ungefär ett århundrade efter Växjöstiftets bildande konstituerades domkapitlet som i stiftsstyrelsen har varit rådgivande och ställföreträdande. Domkapitlets uppgift var främst att svara för gudstjänst och undervisning i domkyrkan.

År 1555, i samband med att Kalmar ordinariedöme bildades, överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden utgjordes då av Västbo, Östbo och Sunnerbo härader och hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift.

När Jönköpings och Kalmars ordinariedömen upphörde 1568 återgick man praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Denna indelning av stiftet bevarades fram till 1900-talets början då en väsentlig förändring av den yttre ramen kom till stånd och Kalmar stift bildat 1603, slogs samman med Växjö stift. Beslut i frågan fattades vid 1903 års riksdag. En sammanslagning skulle äga rum i samband

med nästa biskopsvakans i något av de två stiften. Detta realiserades sedan biskop Tottie i Kalmar avlidit varefter sammanslagningen ägde rum den 1 augusti 1915. Kalmar stift omfattades då av Handbörds, Stranda, Norra och Södra Møre härader samt Öland.

Av svenska kyrkans tretton stift kommer Växjö på femte plats såväl med avseende på areal som på folkmängd. Växjö stift omfattar sedan 1915 större delen av Småland samt Öland. De delar som ej innefattas av stiftet är Aspelands, Sevede och Tjust härader i norra delen av Kalmar län samt Södra och Norra Vedbo härader i nordöstra delen av Jönköpings län, som alla ingår i Linköpings stift, samt Mo härad i nordvästra Jönköpings län vilket är en del av Skara stift. Växjö stift är indelat i sexton kontrakt nämligen Kinnevald, Allbo, Sunnerbo, Konga, Vidinge, Tvetå, Vista, Östbo, Västbo, Västra Njudung, Östra Njudung, Norra Møre, Södra Møre, Stranda och Handbörd, Ölands norra samt Ölands södra kontrakt.

Att kontrakten i officiella sammanhang ofta nämns i just denna ordning speglar stiftets utveckling med utgångspunkt från det gamla Värendsstiftet kompletterat med Kalmar stift.

Vid millenniumskiftet blev Svenska kyrkan ett eget trossamfund och statskyrkan i Sverige upphörde. Växjö stift har arbetat med den kyrkliga indelningen och strukturförändringar pågår där församlingar slås samman, eller delas. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner.

Växjö stift omfattar cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

VOXTORP KYRKOÅRD

Fastighetsbeteckning: Voxtorp 1:1, Voxtorp socken, Kalmar kommun, Södra Møre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1750: 329 inv, 1800: 429 inv, 1880: 638 inv, 1900: 738 inv, 1950: 529 inv, 2004: 343

Kyrkomiljön

Voxtorps kyrka ligger fritt i jordbrukslandskapet i östra delen av Voxtorps samhälle. I alla väderstreck runt om den runda kyrkan ligger kyrkogården. Nordväst om kyrkan står klockstapeln. På utsidan av kyrkogårdsmuren i höjd med klockstapeln finns en ekonomibyggnad. På andra sidan vägen i sydväst finns församlingshemmet inrymt i en villa. Andra hälften av huset utgörs av en privatbostad. Väster om kyrkan börjar den bebyggelse som är en del av Gräsgärde stationssamhälle.

Kyrkan

Voxtorps kyrka uppfördes omkring år 1240 som en rund centralkyrka. Ursprungligen hade kyrkan ett U-format kor i öster men detta revs under 1300-talet och ett nytt rektangulärt kor med en anslutande sakristia byggdes. Byggnaden är uppförd av relativt stora block av tuktad sandsten och gråsten i jämna skift. År 1667 rasade taket på kyrkan in och valvet ersattes då av ett platt tak. Det medeltida vapenhuset i söder revs 1895 och ett nytt vapenhus byggdes i väster. Vid samma tillfälle ersattes det platta taket av en gipskupal och två nya fönster togs upp i väster. År 1958 drabbades kyrkan av ett förödande åsknedslag. Renoveringsarbetet, som leddes av Erik Lundberg, efter denna olycka hade ambitionen att återgå till ett kyrkorum som bättre tog tillvara på rundkyrkans karaktär. Den nya inredningen som skapades utfördes i en modernistisk stil.

Kyrkogårdens historik

En kyrka stod på platsen redan på 1200-talet. I anslutning till denna kyrka bör en kyrkogård ha anlagts. Hur den då gestaltade sig vet vi mycket lite om. In på 1700-talet begravdes sannolikt socknens välbärgade inne i kyrkan. Före 1841 omgavs kyrkan av en ringmur i vilken det fanns tre portar med så kallade stigluckor. Enligt upprättad "ringmuredelning" hade varje hemmansägare sin del av muren att underhålla. På sockenstämma 1821 fattades beslut om en sådan delning, enligt vilken ringmuren skulle bestå av 28 lotter á 11 alnar och 22 tum. Då emellertid den gamla muren var så svår att underhålla och därigenom var sockenmännen en ständig källa till förargelse, beslöt man att 1841 helt omlägga muren samt att ta bort stigluckorna.

På ett fotografi taget av H Frölin 1898 syns en ängslig kyrkogård på den norra sidan om kyrkobyggnaden. Dock syns inga gravvårdar.

År 1925 upprättas ett förslag på utvidgning av kyrkogården. Ritningen till den nya kyrkogården görs av trädgårdskonsulent Sigurd Ohlsson. Förslaget fick omarbetas eftersom det första innebar att den delen av vallmuren som vätte mot norr till stor del skulle tas bort. Detta godkändes inte av Riksantikvarieämbetet. Ohlsson kunde dock tänka sig att lämna kvar den gamla muren om två öppningar fick göras i densamma som band ihop den nya med den gamla kyrkogården. Vad Riksantikvarieämbetet ansåg om detta vet vi inte. Utvidgningen blev av någon anledning aldrig av.

Från 1943 finns fotografier tagna av Iwar Andersson. Nu var kyrkogården mer ordnad och på fotografiet, som visar den nordvästra delen, syns grusbelagda gravvårdar med stenramar och låga häckar. På gravvårdarna syns också murgrönekullar. Ytorna mellan gravarna ser dock ut att vara gräsklädda.

År 1954 hittade man en gravhäll utanför kyrkogårdsmuren i samband med vägarbete. Landsantikvarie Manne Hofrén besiktigade stenen och konstaterade att man kunde läsa initialer och året 1710. Hällen hade troligen använts som golv- eller trapphäll eftersom den var mycket sliten. Han betecknade den som utan intresse och meddelade att man kunde laga den och placera den på kyrkogården om man vill eller lägga den i kyrkans bod. Hällen placerades så småningom framför den tidigare öppningen i väster.

Under åren 1958-59 revs de två träbodarna som stod uppställda utanför kyrkogårdsmurens nordvästra hörn. Bodarna hade funnits åtminstone sedan 1925 då de finns med på ett fotografi. Bodarna användes bland annat som likbod och vedbod. År 1957 ritade stadsarkitekt Nils Carlgren ett förslag till ekonomibyggnad. Under åren 1959-60 uppfördes huset på samma plats som träbodarna tidigare stått. Det var i detta skede, då värmekulverten grävdes in till kyrkan, som kyrkogårdsmuren i anslutning till klockstapeln lades om.

Samtidigt med att kyrkan renoverades i slutet av 1950-talet och början av 60-talet så såddes delar av gången på kyrkans norra sida fram till sakristian igen med gräs. På ett fotografi taget av Iwar Andersson 1963 är merparten av gravplatserna på den norra sidan om kyrkan fortfarande grusbelagda. Under 1970-talet genomgick Voxtorp kyrkogård liksom många kyrkogårdar i landet, en större omläggning. Flertalet av kyrkogårdens gravplatser vilka tidigare hade varit belagda med grus och omgärdade med till exempel stenramar eller häckar såddes in med gräs. På 1980-talet såddes den grusgång som ledde in på kyrkogården från söder igen. I början av 1990-talet blåste en lönn ur trädkransen ner över kyrkogården. En nyuppsatt gravvård trycktes ner i jorden men skadades inte utan återställdes utan defekter.

År 1993 renoverades ekonomibyggnaden. Ett år senare, 1994, gavs tillstånd att avverka tre träd och nyplantera fyra nya lindar i södra delen. År 1997 renoverades klockstapeln och 2004 tjärades densamma.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Voxtorp kyrkogård ligger mellan vägen till Halltorp, vägen till Kalmar och åkermark. Den lilla kyrkogården formar sig likt en ellips runt den runda kyrkan. Kyrkogården lutar något svagt åt sydöst. En grusgång samt kyrkan delar kyrkogården i två hälften men då den är så liten upplevs det likväl som en helhet. Ett par grusgravar är bevarade men i övrigt är det till största delen besätt med gräs. Alla gravarna utgörs av köpegravar och några allmänna gravplatser skall aldrig ha funnits på kyrkogården. I övrigt är det olika typer av gravvårdar över hela kyrkogården. Generellt verkar det som familjer eller släkter är begravda intill varandra.

Kyrkogården saknar kvartersuppdelning. För att beskriva området har kyrkogården delats upp i två delar, södra delen (1-351) och norra delen (352-652), vilket visas på gravkartan.

Omgärdning

Kyrkogården omhägnas av en vallmur av murad natursten och själva vällen är gräsklädd. Muren är något kantig längs den södra delen medan den känns mer jämnt rundad längs den

norra. På den del av muren som löper vid klockstapelns finns dock ingen vall och muren är av en annan karaktär och murad i en annan tid än den övriga. Troligen skedde detta i och med att kyrkmurens sträckning ändrades i samband med uppförandet av ekonomibyggnaden 1960. Runt om kyrkogården är det ask, ek, lönn och poppel planterade.

Vallmuren och träden på norra sidan. (KI Voxtorp kyrkog 013)

Ingång från norr. Det står år 1896 på grindarna (KI Voxtorp kyrkog 001)

Ingångar

Till kyrkogården finns fyra ingångar. I väster finns två av ingångarna. Huvudingången är av dubbla smidesgrindar på vilka det står ”Förfärdigad av smj A Lindell Igelösa den 28 april 1896”. Grindarna är fästade vid portstolparna är av granit. Den andra öppningen i väster vid klockstapelns, norr om huvudgrinden, är en enkelgrind i gjutjärn fäst direkt i muren utan grindstolpar.

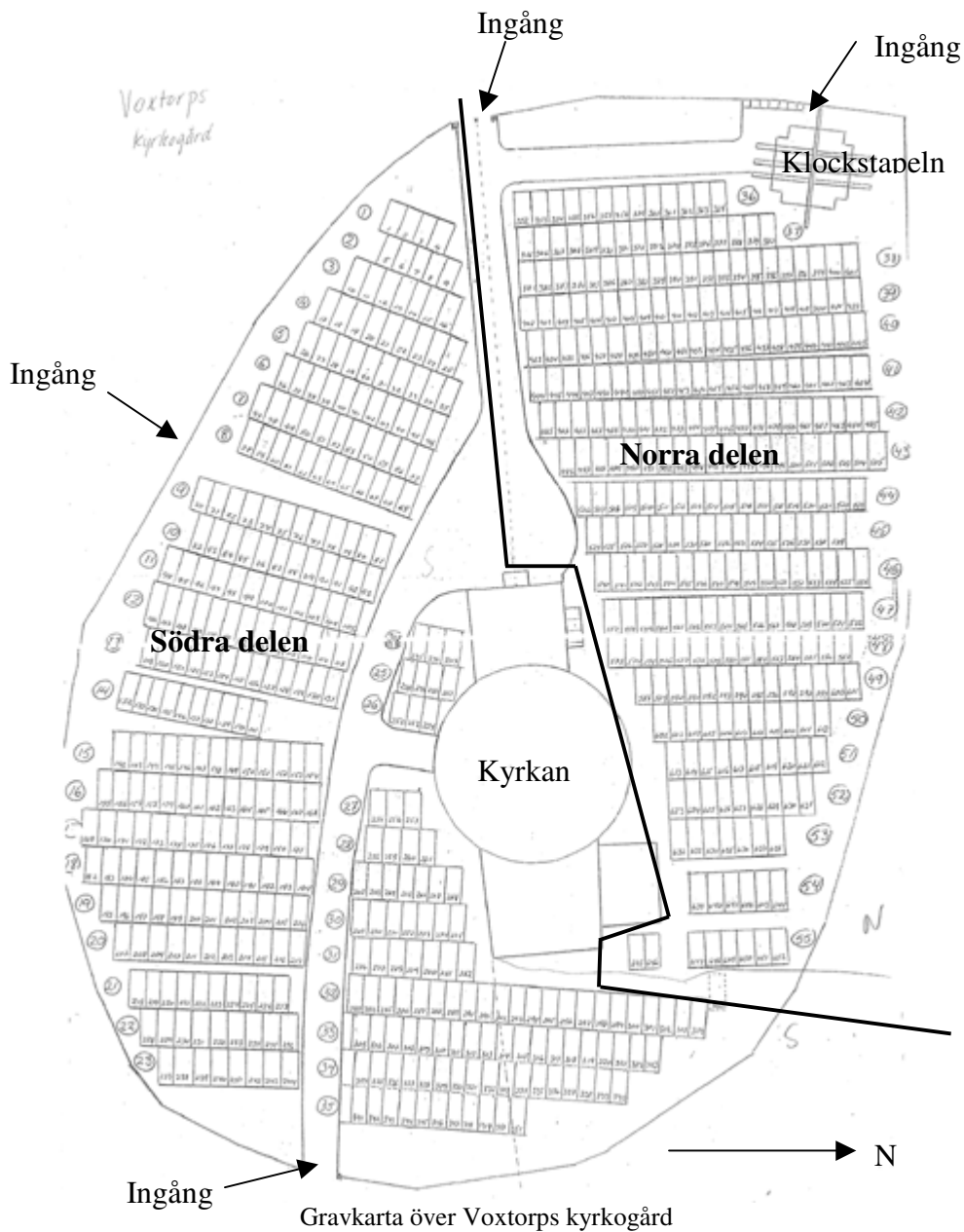
I söder finns en mindre ingång till vilken tre trappsteg, från både in och utsidan, leder upp till. Det är en enkel smidesgrind och stolparna är av granit. Ingången ser ut att vara upptagen i muren i ett senare skede än murens tillkomst.

I öster finns en dubbel smidessgrind med stolpar av granit. På kanten av grinden står ”Förfärdigad av smj A Lindell Igelösa maj 1899”

Vegetation

Trädkrans: trädkrans av ask, ek, lönn och poppel finns runt om kyrkogården.

Övrigt: Det finns endast en grav vilken omgärdas av en tujahäck och ett fåtal gravar vid vilka det är planterat buxbom.

Gångsystem

En huvudgång löper i öst - västlig riktning söder om kyrkan. I övrigt finns bara en grusgång längs muren i väster som leder fram till ingången vid klockstapeln. Tidigare har det funnits en grusgång även från ingången i söder men den är nu igensådd med gräs, enligt uppgift, på 1980-talet. I anslutning till renoveringen på 1960-talet såddes grusgången som ledde från huvudgången fram till sakristian igen.

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna på Voxtorps kyrkogård är blandat. Höga stående vårdar utmärker framförallt den Södra delen medan gravvårdarna på den Norra delen utgörs av låga rektangulära vårdar. Svart och grå granit är det dominerande stenmaterialet. De äldsta vårdarna är från 1800-talet och finns framförallt på den Södra delen av kyrkogården. De utgörs av både gjutjärnskors och stenvårdar. Tre av gravplatserna är fortfarande helt eller delvis belagda med grus. Enligt uppgift skall ett hemmasnickrat gravkors från 1920-talet ha funnits på kyrkogården. Det är numera försvunnet, eventuellt uppeldat.

Minneslund

Voxtorps kyrkogård har ingen minneslund.

Byggnader

Klockstapeln står i det nordvästra hörnet av kyrkogården. Dess ålder är okänd men vidflöjlarna bär årtalet 1730.

Utanför muren i det nordvästra hörnet intill klockstapeln finns pannhuset. Det uppfördes under åren 1959-60 i lättbetong, med putsad fasad och koppartak. Huset innehåller också förråd. På andra sidan gatan i sydväst är församlingshemmet.

Klockstapeln av okänd ålder
(KI Voxtorp kyrkog 052)

Ekonomibyggnad byggd 1960 utanför kyrkogårdens
nordvästra hörn (KI Voxtorp kyrkog 053)

Övrigt

På kyrkogården har det enligt uppgift inte funnits några linjegravar. Ett fåtal gravvårdar som plockats bort ligger nu i vallmuren. Två gjutjärnskors, varav det ena trasigt, förvaras i pannrummet.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning Södra delen

Södra delen från nordöst (KI Voxtorp kyrkog 019)

Södra delen, öster om kyrkan från sydväst (KI Voxtorp kyrkog 021)

Allmän karaktär

Södra delen omfattar området söder och öster om kyrkan. Området delas i två delar av grusgången som löper i öst – västlig riktning genom kyrkogården. Åt söder avgränsas området av kyrkogårdsmuren och i norr av grusgången och kyrkan. Den södra delen av kyrkogården rymmer 351 gravplatser. Generellt är det de höga resta vårdarna som ger området dess karaktär. Kronologiskt finns här en jämn spridning under alla 1900-talets årtionden. Alla gravvårdarna står i rader vända mot öster. Förutom ett fåtal bevarade grusgravar är hela området insått med gräs.

Gravvårdar med kors i marmor, södra delen (KI Voxtorp kyrkog 032)

Liggande gravvårdar på södra delen (KI Voxtorp kyrkog 029)

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna på södra delen av kyrkogården domineras av höga stående vårdar men här finns även lägre vårdar då området brukats under hela 1900-talet. Majoriteten av vårdarna är stående men det finns även ett antal liggande. Här finns ett fåtal gravvårdar som försetts med klassicistiska stildrag som tempellika gavelpartier och pelare. Materialet är företrädesvis svart och grå granit men även en del röd granit förekommer. På södra delen finns även ett antal korsformiga gravvårdar. Två av dem är i grå granit, ett i svart granit, ett i marmor, och ett i gjutjärn.

Utanför kyrkans östra gavel finns den äldsta gravvården på kyrkogården, det är ett gjutjärnskors från 1829. På den här delen av kyrkogården finns ytterligare åtta vårdar från 1800-talet. En av dessa är en hög, rest gravvård i kalksten. Den yngsta vården är från 2003.

Vanligaste titeln som omnämns på vårdarna är lantbrukare (13). Övriga titlar som finns är smedmästaren, handlaren, läroverksadjunkten, kyrkvården, kommunalnämndsordföranden, hemmansägaren, disponenten, husägaren, förtroendemannen, skogsinspektören, komministern och övermaskinisten. På övervägande antalet av gravvårdarna har de dödes hemort angivits.

Gjutjärnsvård, kyrkogårdens äldsta gravvård från 1829 (KI Voxtorp kyrkog 034)

Kalkstensvård rest 1875 över Nils Wistrand (KI Voxtorp kyrkog 037)

Övrigt

Precis till höger innanför den sydvästra grinden finns en lönn. Där skall enligt uppgift ligga en före detta kyrkvaktmästare begravd. Han planterade trädet innan han dog och bestämde att där skulle han begravas. Någon annan markering över graven finns inte.

Ett stort antal lantbrukare är gravlagda på den här delen av kyrkogården och de ligger släktvis intill varandra.

Kulturhistorisk bedömning

Den södra delen av kyrkogården rymmer flertalet av de äldsta gravarna. Området karaktäriseras av en stor blandning och gravvårdar från alla 1900-talets årtionden men domineras av höga resta i framförallt svart granit. De vårdar som är från mitten av 1800-talet och äldre samt gjutjärnsvårderna skall föras in på inventarieförteckningen. Grusgravar var tidigare vanliga på Voxtorps kyrkogård och de få som finns kvar bör bevaras. Liksom även detaljer, så som stenramar, som påminner om grusgravarnas tid.

Översikt norra delen från öster (KI Voxtorp kyrkog 039)

Översikt norra delen från norr (KI Voxtorp kyrkog 047)

Norra delen

Allmän karaktär

Norra delen utgörs av de gravvårdar som finns på den norra sidan om kyrkan. I söder avgränsas området av grusgången och kyrkan och åt norr avgränsas området av kyrkogårdsmuren. Alla gravvårdarna, utom en, står i rader vända mot öster. Området rymmer 300 gravplatser. Generellt är de låga rektangulära vårdarna som ger området dess karaktär. I det nordvästra hörnet är klockstapelns placerad. Endast en grusgrav är bevarad och resten av området är insått med gräs.

Gjutjärnsvårdar på norra delen. Det vänstra rest över S Johansson 1881 det högra saknar text (KI Voxtorp kyrkog 042)

Kalkstenspelare med urna från 1936 (KI Voxtorp kyrkog 046)

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna på norra delen av kyrkogården domineras av låga rektangulära vårdar företrädesvis i grå granit. Majoriteten av vårdarna är stående men det finns även ett antal liggande. Här finns en gravplats omgiven av en tujahäck och belagd med röda kalkstensflisor. På området finns ett kors i grå kalksten, ytterligare två resta kalkstensvårdar samt en pelare av flera kalkstenar med en urna i kalksten. Ett par äldre gjutjärnskors finns på den östra delen av området. Endast en gravplats är fortfarande grusbelagd. Den äldsta vården är ett gjutjärnskors från 1874. Kronologiskt finns en spridning från alla 1900-talets årtionden. Övervägande delen är från 1920-och fram till slutet av 1900-talet. Den yngsta vården är från 2003.

Titlar som finns på gravvårdarna är sjökaptten, skepparen, skeppstimmermannen, skeppsbyggmästaren, styrmannen, organisten/förskolläraren, målarmästaren, smedmästaren, handlaren och fiskaren. På övervägande antalet av gravvårdarna har de dödes hemort angivits.

Övrigt

Familjer från framförallt Ekenäs, Igelösa och Bjursnäs ligger begravda familje- eller släktvis på området.

Den enda gravplatsen som omgärdas av en häck på kyrkogården (KI Voxtorp kyrkog 041)

Liggande gravvårdar (KI Voxtorp kyrkog 044)

Kulturhistorisk bedömning

Området karaktäriseras av en stor blandning och gravvårdar från alla 1900-talets årtionden men domineras av låga rektangulära vårdar främst i grå granit. De vårdar som är från mitten av 1800-talet och äldre samt vårdarna av gjutjärn skall föras in på församlingens inventarieförteckning. Grusgravar var tidigare vanligt på Voxtorps kyrkogård och den som finns kvar bör bevaras.

Ett antal av dem som begravts på det norra området har haft yrken som har med havet att göra. Här finns ett flertal sjökaptener, skeppare osv men även en fiskare.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅDEN I DESS HELHET

Voxtorps kyrkogård är belägen mellan vägarna till Halltorp och Kalmar i ett öppet jordbrukslandskap. På den norra och östra sidan går åkermarken precis intill kyrkogårdsmuren vilket gör att intrycket av landsortskyrka förstärks. Vallmuren runt om kyrkan är ett tydligt drag i den ålderdomliga miljön och i det nordvästra hörnet finns klockstapeln. Hela miljön är ålderdomlig och sluten.

Till kyrkomiljön hör kyrkan, kyrkogården och vallmuren liksom församlingshemmet vilket tillsammans skapar en betydelsefull kulturmiljö.

På Voxtorp kyrkogård har människor begravts sedan medeltiden. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och titlar. På Voxtorps kyrkogård förekommer titlar som till exempel lantbrukare, smedmästaren, handlaren, läroverksadjunkten, kyrkvärden, kommunalnämndsordföranden, sjökapten, skepparen, skeppstimmermannen, skeppsbyggmästaren och styrmannen. Man kan se en uppdelning på kyrkogården. De som haft med lantbruk att göra ligger till största delen begravda på den södra sidan medan de som under sin yrkesverksamma tid haft med sjöfart och skeppsbyggeri att göra ligger begravda på den norra delen av kyrkogården. Ortnamn finns angivet på det stora flertalet vårdar.

Voxtorp kyrkogård har funnits sedan medeltiden men några spår av den äldsta tiden syns inte idag. Kyrkogården har ingen tydlig plan utan har spontant vuxit fram runt om kyrkan. De små förändringar som skett på kyrkogården har mest haft med olika byggnadsetapper på kyrkobyggnaden att göra. Att inte kyrkogården utvidgas har lett till att hela området brukats kontinuerligt och skapat en blandning av många olika tidsepoker. Kyrkogården rymmer idag spår från 1800-talets mitt och framåt men är främst en produkt av 1900-talets användning. De grusgravar som fanns under sent 1800-tal och början av 1900-talet såddes igen på 1950-70-talen. Då togs också omgärdningar i form av stenramar, häckar och staket bort, liksom murgrönskullar.

På kyrkogården finns spår av den långa kontinuiteten på platsen i form av äldre vårdar. Här finns ett antal vårdar från 1800-talets mitt och äldre samt vårdar av gjutjärn som ska föras in på församlingens inventarieförteckning.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man iden långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Voxtorps kyrka utgör centrum i en medeltida kyrkomiljö. Här har socknens centrum funnits under en lång sammanhängande tid.
- Voxtorps kyrkogård särpräglas av att den är ursprunglig, liten och tillsammans med kyrkan, klockstapeln och kyrkogårdsmuren skapar en sammanhållen och betydelsefull kulturmiljö.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Kulturmiljöbild, Riksantikvarieämbetets fotodatabas
Lantmäteriet
Landsarkivet i Vadstena: Hylanders kyrkogårdsinventering från

Andersson, Karin och Bartholin, Thomas S. Några medeltida kyrkor vid kalmarkusten i dendrokronologisk belysning. Hikuin nr 17. Danmark 1990
Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992
Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001
Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985
Larsson, Lars-Olof, Växjö stift under 800 år, Karlskrona 1972
Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999
Åberg, Göran, Sankt Sigfrids stift i historia och nutid, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.

Mutliga uppgifter från kyrkovaktmästare:
Bror Fredriksson verksam under åren 1958 -1976
Margit Gunnarsson verksam under åren 1976-2000
Carina Hammevik 2000-